

Pratarmė

Aiškindamasis šiuolaikinio postmoderniojo kapitalizmo susiklos-
tymo ir raidos ypatumus, ekonominius, politinius ir kultūrinius
globalizacijos vyksmo aspektus, globalizacijos poveikį tautiniams ir
kultūriniams tapatumams (Rubavičius 2010), šios studijos autorius
atkreipė dėmesį į globalizacijos veiksnių sukeliama kultūrinę, politi-
nį ir galop civilizacinį priešiniamsi homogenizuojančiai globalizaci-
jos galiai. Įvairius pasipriešinimo vyksmus ypač sukėlė praeito šim-
tmečio 8–9 dešimtmečiais pasaulį sukrėtusi neoliberalių reformų
banga, įvilktą į „pažangos“ ir „būtiną modernizacijos“ ideologemas,
kuriomis buvo ir yra grįstas vakarietiškas kolonializmas, iškeliantis
Vakarų civilizacijos pirmėiviškumą, jos vykdomą pasaulio „pažan-
gos“ programą, prie kurios turi jungtis ar būti „demokratiškai“
prijungtos ir kitų regionų šalys. Tos reformos nuskurdino daugelį
vargingesniųjų pasaulio šalių ir ypač paskatino socialinių sluoksnių
skaidymąsi, socialinės atskirties didėjimą, turto koncentraciją mažū-
mos „laimėjusiųjų“ rankose. „Laimėjusieji“ kaip tik ir pretenduoja
tapti pasaulio raidos gaires nustatančiu sluoksniu. „Pralaimėjusiųjų“
yra keli milijardai, kuriems nelieka jokių šansų išsiveržti iš skurdo
ir nepriteklių gniaužtų. Neoliberaliosios reformos paskatino eko-
nominių migrantų bangas, įvairiai banguojančias visuose pasaulio
žemynuose. Kaip tik apie tą pasaulio vargingųjų sluoksnį nepaliauja-
mai kalba Šventasis Tėvas Pranciškus savo homilijose ir enciklikose,
ragindamas socialinio teisingumo požiūriu keisti negailestingą,
žmoniją į pasaulinę ekologinę krizę stumiančią ekonominę ir ideo-
loginę spekuliacinio finansinio kapitalizmo sistemą. Globalizacijai
neįgavus politinės institucinės vieningo pasaulio valdymo formos,
kitaip tariant, neišsivertinus visų pripažįstamai pasaulio valdymo
institucijai, ėmė ryškėti heterogenizacinės tendencijos – aršėjo pa-
saulinių galių varžytuvės dėl naujosios pasaulio tvarkos, skatinant

perėjimą prie politinės daugiapolio pasaulio sanklodos, tad daugėjo ir daugėja regioninių konfliktų, vilnija prekybos, valiutų ir kitokių karų bangos, skatinami kriziniai reiškiniai įvairiuose regionuose, tikintis juos savanaudiškai valdyti ir paversti geopolitinių interesų įgyvendinimo instrumentais. Įžengta į tokią tarptautinių santykių raidos stadiją, kad tie santykiai rutuliojasi nepaliojami stiprinamų vakarietišku sankcijų kitoms pasaulinėms galioms bei „netinkamai besielgiančioms“ valstybėms aplinkoje, jau nebeįsivaizduojant, kaip tarptautinių santykių arena galėtų būti apvalyta nuo sankcijų, nors akivaizdžiai regint, kaip sankcijos skatina civilizacinio tapatumo stiprėjimą, o sykiu ir konfliktinių židinių augimą.

2019 m. pabaigoje prasidėjusi pandemija tapo nauju pasauliniu iššūkiu, paskatinusiu didžiąsias valstybes ir pasaulines galias dar labiau atsidėti varžytuvėms dėl pasaulinių išteklių ir pasaulinės valdžios. Šitai labai aiškiai liudija nepaprastai spartus pastaruoju dešimtmėčiu karinių biudžetų didėjimas, naujausių karinių technologijų diegimas ir, kas ypač svarbu, karinių doktrinų aršėjimas, kuris jau savaime skatina karingos retorikos įsigalėjimą pasaulinių galių lyderių kalbose. Tokia kapitalizmo sistemos raida vertė prisiminti Samuelio Huntingtono išvalgas apie neišvengiamą civilizacijų kovos įsivyravimą po, atrodytų, galutinės ir neskundžiamos liberaliojo kapitalizmo sistemos pergalės subyrėjus Sovietų Sąjungai ir NATO blokui išsiplėtus toli į Rytus, kurias jis išskleidė pasibaigus Šaltajam karui. Stiprinti savo gyvybines pajėgas pasaulinės galios gali tik tam tikrų kultūrinių civilizacinių vyksmų pagrindu, kreipiant dėmesį į kultūrinių bei civilizacinių tapatumų stiprinimo svarbą naujojoje pasaulinėje geopolitikoje. Būtina skatinti visuomeninę sanglaudą, valstybingumą ir bendrystės jauseną, kitaip tariant, puoselėti nacionalinį tapatumą. Nacionaliniam tapatumui stiprinti pasitelkiamas istorinis kultūrinis ir civilizacinis paveldas, kuriame glūdi tautos, valstybės ir imperijos gyvenamosios teritorijos ir jos santykių su kaimynais „dokumentai“, imperinių civilizacijų kūrimo,

palaikymo ir stiprinimo kultūriniai, politiniai, ekonominiai ir kariniai instrumentai, kurie veikia tam tikromis vieningo ideologinio „režimo“ sąlygomis. Gilinantis į civilizacinio ir kultūrinio paveldo taikymą šiuolaikinėje politikoje ir geopolitikoje, aiškėjo jo svarba ir vidaus, ir užsienio politikoje. Tarpvalstybiniuose santykiuose vis labiau ėmė ryškėti buvusių imperijų „kontūrai“, prikeliama pagrįsti ir legitimuoti gyvybiniais laikomus interesus pasienio valstybių aplinkoje, vienokius ar kitokius veiksmus konfliktų zonose, taip pat paraiškas dalyvauti pasaulinių galių varžytuvėse ar derybose. Rusijos veiksmai, konfliktinių zonų kūrimas jau senokai grindžiamas geopolitine „imperijos atkūrimo“ ir „Rusijos pasaulio“ stiprinimo vizija, kuri iškelia esminį tikslą – priešintis vesternizacijai ir neoliberaliajai globalizacijai, tad ir vadinamajai „demokratinei modernizacijai“. Turkija ypač greitai naujomis sąlygomis prikėlė Otomanų imperijos kultūrinius ir politinius vaizdinius, stiprindama savo regioninės lyderystės galias. Studijos apmatai klostėsi iš pranešimų konferencijose, svarstymų žiniasklaidoje, o jos pagrindas – trejete straipsnių išskleistos įžvalgos (Rubavičius 2016, Rubavičius 2019, Rubavičius 2020), susietos naujais pasvarstymais bei persvarstymais.

Labiausiai studiją rašyti padėjo bičiuliški civilizacijų tyrinėtojo akademiko Antano Andrijausko komentarai bei įžvalgos, paskatinusios atkreipti dėmesį ir į kai kuriuos iš pradžių apeitus dalykus. Jam nuoširdžiai dėkoju. Kai kurias įžvalgas patikslinti padėjo ir studijos recenzentų profesoriaus dr. Egdūno Račiaus, profesoriaus dr. Naglio Kardelio ir docento dr. Konstantino Andrijausko mintys. Jiems taip pat padėka.